

Les 6 Brieven van een heer van stand: de brieven van Plinius

1 Het optreden van Plinius maior

Een ongewoon uitzicht

- 5 Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. Nonum Kal. Septembres hora fere septima mater mea indicat ei apparere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille sole, mox frigida, gustaverat iacens studebatque; poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici

poterat.

10 Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum. lubet

Liburnicam aptari; mihi, si venire una vellem, facit copiam; respondi studere me malle, et forte ipse, quod scriberem, dederat. (...)

Plinius maior komt te hulp

Egrediebatur domo; accipit codicillos Rectinae Tasci imminenti periculo exterritae – nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga –: ut se tanto

15 discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium et, quod studioso animo inchoaverat, obit maximo.

Deducit quadriremes, ascendit ipse non Rectinae modo, sed multis – erat enim frequens amoenitas orae – laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet adeo

20 solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprenderat oculis, dictaret enotaretque.

Plinius maior blijft kalm

Quo tunc avunculus meus secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferri in balineum iubet; lotus accubat, cenat, aut hilaris aut, quod aequum magnum, 25 similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignes relictos desertasque villas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit et quievit verissimo quidem somno; nam meatus animae, qui illi propter 30 amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini observabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit seque Pomponiano ceterisque, qui pervigilaverant, reddit.

Het einde van Plinius maior

- 35 Placuit egredi in litus et ex proximo adspicere, ecquid iam mare admitteret; quod adhuc vastum et adversum permanebat. Ibi super abiectum linteum recubans semel atque iterum frigidam aquam poposcit hausitque. Deinde flammae flammarumque praenuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt, excitant illum. Innitens servolis duobus assurrexit et statim concidit, ut ego
- 40 colligo, crassiore caligine spiritu obstructo clausoque stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et frequenter interaestuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius), corpus inventum integrum illaesum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior. Interim Miseni ego et mater – sed
- 45 nihil ad historiam, nec tu aliud quam de exitu eius scire voluisti.

Brief VI.16 compleet :

C. PLINIUS TACITO SUO S.

1 Petis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis.

Gratias ago; nam video morti eius si celebretur a te immortalem gloriam esse propositam. 2 Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit, quamvis ipse plurima opera et mansura condiderit, multum tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. 3 Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda aut scribere legenda, beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quo libentius suscipio, depono etiam quod iniungis.

4 Erat Miseni classemque imperio praesens regebat. Nonum Kal. Septembres hora fere septima mater mea indicat ei apparere nubem inusitata et magnitudine et specie. 5 Usus ille sole, mox frigida, gustaverat iacens studebatque; poscit soleas, ascendit locum ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes - incertum procul intuentibus ex quo monte; Vesuvium fuisse postea cognitum est - oriebatur,

cuius similitudinem et formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. 6 Nam longissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis diffundebatur, credo quia recenti spiritu evecta, dein senescente eo destituta aut etiam pondere suo victa in latitudinem vanescebat, candida interdum, interdum sordida et maculosa prout terram cineremve sustulerat. 7 Magnum propiusque noscendum ut eruditissimo viro visum. lubet liburnicam aptari; mihi si venire una vellem facit copiam; respondi studere me malle, et forte ipse quod scriberem dederat. **8** Egrediebatur domo; accipit codicillos Rectinae Tasci imminenti periculo exterritae - nam villa eius subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga -: ut se tanto discrimini eriperet orabat. **9** Vertit ille consilium et quod studioso animo incohaverat obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Rectinae modo sed multis - erat enim frequens amoenitas orae - laturus auxilium. **10** Properat illuc unde alii fugiunt, rectumque cursum recta gubernacula in periculum tenet adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus omnes figuras ut deprenderat oculis dictaret enotaretque.

11 *Iam navibus cinis incidebat, quo propius accederent, calidior et densior; iam pumices etiam nigrique et ambusti et fracti igne lapides; iam vadum subitum ruinaque montis litora obstantia. Cunctatus paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita*

faceret monenti 'Fortes' inquit 'fortuna iuvat: Pomponianum pete.' **12** *Stabiis erat diremptus sinu medio - nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur -; ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen et cum cresceret proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugae si contrarius ventus resedisset.* Quo tunc avunculus meus secundissimo invecus, complectitur trepidantem consolatur hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferri in balineum iubet; lotus accubat cenat, aut hilaris aut - quod aequae magnum - similis hilari. **13** Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimae flammae altaeque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignes relictos desertasque villas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit et quievit verissimo quidem somno; nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis qui limini observabantur audiebatur. **14** Sed area ex qua diaeta adibatur ita iam cinere mixtisque pumicibus opleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano ceterisque qui pervigilaverant reddit. **15** *In commune consultant, intra tecta subsistant an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis nunc huc*

nunc illuc abire aut referri videbantur. 16 Sub dio rursus quamquam levium exesorumque punicum casus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit; et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt; id munimentum adversus incidentia fuit. 17 Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque; quam tamen faces multae variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, et ex proximo adspicere, ecquid iam mare admitteret; quod adhuc vastum et adversum permanebat. 18 Ibi super abiectum linteum recubans semel atque iterum frigidam aquam poposcit hausitque. Deinde flammae flammarumque praenuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt, excitant illum. 19 Innitens servolis duobus assurrexit et statim concidit, ut ego colligo, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho qui illi natura invalidus et angustus et frequenter aestuans erat. 20 Ubi dies redditus - is ab eo quem novissime viderat tertius -, corpus inventum integrum illaesum opertumque ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior.

21 Interim Miseni ego et mater - sed nihil ad historiam, nec tu aliud quam de exitu eius scire voluisti. *Finem ergo faciam. 22 Unum adiciam, omnia me quibus interfueram quaeque statim, cum maxime vera memorantur, audieram, persecutum.*

Tu potissima excerpes; aliud est enim epistulam aliud historiam, aliud amico aliud omnibus scribere. Vale!

2 Plinius en zijn moeder

Opnieuw een verzoek van Tacitus

C. Plinius Tacito suo s.

Ais te adductum litteris, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus verum etiam casus pertulerim. *Quamquam animus*

5 *meminisse horret..., incipiam.*

Plinius blijft braaf studeren

Profecto avunculo ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi; mox balineum, cena, somnus inquietus et brevis. Praecesserat per multos dies tremor terrae, minus formidolosus, quia Campaniae solitus; illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Irrupit

10 cubiculum meum mater; surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus.

Resedimus in area domus, quae mare a tectis modico spatio dividebat.

Dubito, constantiam vocare an imprudentiam debeam (agebam enim duodevicesimum annum): posco librum Titi Livi, et quasi per otium lego atque etiam, ut coeperam, excerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum
15 ex Hispania venerat, ut me et matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilo segnius ego intentus in librum.

Op de vlucht

Tum vero idem ille ex Hispania amicus acrius et instantius 'Si frater' inquit 'tuus, tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos; si periit, superstites voluit.
20 Proinde quid cessatis evadere?' Respondimus non commissuros nos, ut de salute illius incerti nostrae consuleremus. Non moratus ultra proripit se effusoque cursu periculo aufertur. Nec multo post illa nubes descendere in terras, operire maria; cinxerat Capreas et absconderat, Miseni quod procurrit, abstulerat.

Mijn moeder wil niet meer verder

- 25 Tum mater orare, hortari, iubere, quoquo modo fugerem; posse enim iuvenem, se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra salvum me nisi una non futurum; dein manum eius amplexus addere gradum cogo. Paret aegre incusatque se, quod me moretur. Iam cinis, adhuc tamen rarus. Respicio: densa caligo tergis imminebat, quae
- 30 nos torrentis modo infusa terrae sequebatur. 'Deflectamus' inquam 'dum videmus, ne in via strati comitantium turba in tenebris obteramur.'

Paniek in de duisternis

- Vix consederamus, et nox – non qualis illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine exstincto. Audires ululatus feminarum, infantum quiritatus, clamores virorum; alii parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus
- 35 requirebant, vocibus noscitabant; hi suum casum, illi suorum miserabantur; erant, qui metu mortis mortem precarentur; multi ad deos manus tollere, plures nusquam iam deos ullos aeternamque illam et novissimam noctem mundo interpretabantur.

Terug naar Misenum

Regressi Misenum curatis utcumque corporibus suspensam dubiamque
40 noctem spe ac metu exegimus. Metus praevalabat; nam et tremor terrae
perseverabat, et plerique lymphati terrificis vaticinationibus et sua et aliena
mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam et expertis
periculum et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius.

Afsluiting

Haec nequaquam historia digna non scripturus leges et tibi, scilicet qui
45 requisisti, imputabis, si digna ne epistula quidem videbuntur. Vale.

Epist. 6.20

3 Calpurnia, een ideale vrouw

(...) Summum est acumen, summa frugalitas; amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium litterarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine, cum videor acturus, quanto, cum egi, gaudio afficitur! Disponit, qui nuntient sibi, quem

5 assensum, quos clamores excitarim, quem eventum iudicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo discreta velo sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat etiam formatque cithara non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maioremque in dies futuram

10 esse concordiam. Non enim aetatem meam aut corpus, quae paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. (...) *Epist.* 4.19.2-5

4 Plinius mist Calpurnia

C. Plinius Calpurniae suae s.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum, deinde quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam noctium partem in imagine tua vigil exigo, inde quod interdium, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt; quod denique aeger et maestus ac similis excluso a vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus conteror. Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solacium. Vale.

Epist. 7.5

5 Calpurnia mist Plinius

C. Plinius Calpurniae suae s.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici unumque habere solacium,
quod pro me libellos meos teneas, saepe etiam in vestigio meo colloces.

Gratum est, quod nos requiris, gratum, quod his fomentis acquiescis; invicem

5 ego epistulas tuas lectito atque identidem in manus quasi novas sumo. Sed

eo magis ad desiderium tui accendor: nam cuius litterae tantum habent

suavitatis, huius sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen quam

frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

Epist. 6.7

6 Plinius en zijn slaven

C. Plinius Paterno suo s.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem iuvenum.

Solacia duo, nequaquam paria tanto dolori, solacia tamen: unum facilitas

manumittendi – videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos iam

5 liberos perdidit -, alterum quod permitto servis quoque quasi testamenta

facere eaque, ut legitima, custodio. Mandant rogantque, quod visum; pareo,

ut iussus. Dividunt, donant, relinquunt, dumtaxat intra domum; nam servis

res publica quaedam et quasi civitas domus est.

Sed quamquam his solaciis acquiescam, debilitor et frangor eadem illa

10 humanitate, quae me, ut hoc ipsum permitterem, induxit.

Non ideo tamen velim durior fieri. Nec ignoro alios eius modi casus nihil

amplius vocare quam damnum, eoque sibi magnos homines et sapientes

videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio; homines non sunt. Hominis

est enim affici dolore, sentire, resistere tamen et solacia admittere, non

15 solaciis non egere.

Verum de his plura fortasse quam debui; sed pauciora quam volui. Est enim quaedam etiam dolendi voluptas, praesertim si in amici sinu defleas, apud quem lacrimis tuis vel laus sit parata vel venia. Vale. *Epist.* 8.16

Gaius Plinius Caecilius Secundus (bijgenaamd minor, d.i. de Jongere, * Como 62 - † circa 117) was een Romeins letterkundige en politicus. Hij was de neef en (na de dood van zijn vader) ook adoptiefzoon van Plinius de Oudere.

Plinius werd geboren in 62 na Chr. te Como in Noord-Italië, en ontving zijn opleiding te Rome, waar hij les kreeg van de pedagoog **Quintilianus**. Hij verwierf zich een naam als advocaat en staatsman, en bekroonde zijn ambtelijke loopbaan in 100 met het consulaat. Plinius was bevriend met keizer **Trajanus**. Hij werd in 112 n.Chr. stadhouder van **Bithynia**, toen de toestand er uit de hand dreigde te lopen en de financiële en politieke toestand dringende sanering behoeften. Trajanus verleende Plinius daarvoor consulaire bevoegdheden. Plinius overleed rond 117 na Chr.

Van Plinius is een dankrede (**Panegyricus**) bewaard gebleven, gericht tot keizer Trajanus, als dank voor het verlenen van het consulaat. Naar de mode van zijn tijd, is het werk geschreven in een gezwollen stijl, vol gevele, eigen aan het genre. Plinius zet de regering van Trajanus af tegen die van Domitianus.

Zijn beroemdheid als schrijver dankt Plinius de Jongere echter vooral aan zijn verzameling **brieven**. In 103 publiceerde Plinius drie delen van deze correspondentie, en later de overige boeken. De eerste negen boeken bevatten de correspondentie met zijn brede kring van kennissen en relaties; het tiende boek bevat zijn correspondentie met keizer Trajanus. Deze brieven geven bijzonder waardevolle inlichtingen over eigentijdse gebeurtenissen en over het gezelschapsleven in die dagen. In de twee meest vermaarde brieven beschrijft hij aan de geschiedschrijver Tacitus de uitbarsting van de Vesuvius in 79 na Chr., die hij als zeventienjarige heeft meegemaakt, en waarbij zijn oom **Plinius de Oudere** het leven verloor. Plinius treedt ons uit zijn brieven tegemoet als een ontwikkeld en humaan persoon, die ondanks enige oppervlakkigheid en ijdelheid, een sympathieke figuur blijft, en die zich uitstekend thuis voelt in zijn tijd. Daardoor toont hij ons de keerzijde van het sombere en pessimistische tijdsbeeld geschetst door zijn tijdgenoot Juvenalis.